

**KUSTAA VAASAN
JÄLKEEN**

Laadi lyhyt henkilökuva seuraavista henkilöistä. Selvitä myös kunkin henkilön asema ja tavoitteet Ruotsin valtaistuintaistelussa.

Esim. käsitekartan muodossa!

e) Sigismund

b) Katariina Jagellonica

c) Kaarle-herttua

a) Juhana-herttua

d) Eerik XIV

f) Klaus Fleming

3. Katariina Stenbock

Ei lapsia

1. Katariina Saksi-Lauenburgilainen

Lapset:
Eerik XIV (1533–1577)

2. Margareeta Leijonhufvud

Lapset:

Juhana III (1537–1592)

Katariina (1539–1610)

Cecilia (1540–1627)

Magnus (1542–1595)

Karl (1544)

Anna (1545–1610)

Sten (1546–1547)

Sofia (1547–1611)

Elisabet (1549–1597)

→ **Kaarle IX (1550–1611)**

Eerik XIV

Kaarina
Maununtytär

- **Kustaa Vaasan vallanperijä**
- **epäsäätyinen avioliitto ja horjuva mielenterveys**
- **myrkytettiin veljensä Juhanan toimeksiannosta**

Juhana-herttua

- **Kustaa Vaasan poika (2. vanhin)**
- **Suomen herttua**
- **myöhemmin Ruotsin kuningas**
- **liitto Puolan kanssa Venäjää vastaan**
 - + **Katariina Jagellonica**
- **syrjäytti veljensä Erikkin valtaistuimelta ja murhautti tämän**
- **katolisia sympatioita**

Katariina Jagellonica

- Puolan kuninkaan sisar
- myöh. Juhanan puoliso
- katolinen kuningatar
luterilaisessa maassa
- italialainen Sforza-suku

Sigismund

- **Puolan ja Ruotsin kuningas, Juhanan ja Katariina Jagellonican poika**
- **menetti Ruotsin valtaistuimen sedälleen Kaarlelle**
- **Puolan valtaistuimella kuolemaansa saakka 1632 (sotia Ruotsia vastaan)**

Klaus Fleming

- **suomalainen aatelismies**
Suomen käskynhaltija
- **kannatti Sigismundia Kaarleaa vastaan**
- **kukisti kapinalliset nuijamiehet**

Kaarle-herttua

- **Kustaa Vaasan poika** (nuorin)
- **valtionhoitaja ja Ruotsin kuningas Kaarle IX**
- **syrjäytti veljenpoikansa Sigismundin valtaistuimelta**
- **yllytti Suomen talonpoikia ja kukisti laillisen kuninkaan kannattajat Suomessa**

Veljesriita

Ruotsi
Eerik XIV
→ Kaarle-herttua

Suomi
Juhana (III)

Oma valtio?

Viro

Ruotsille
1561

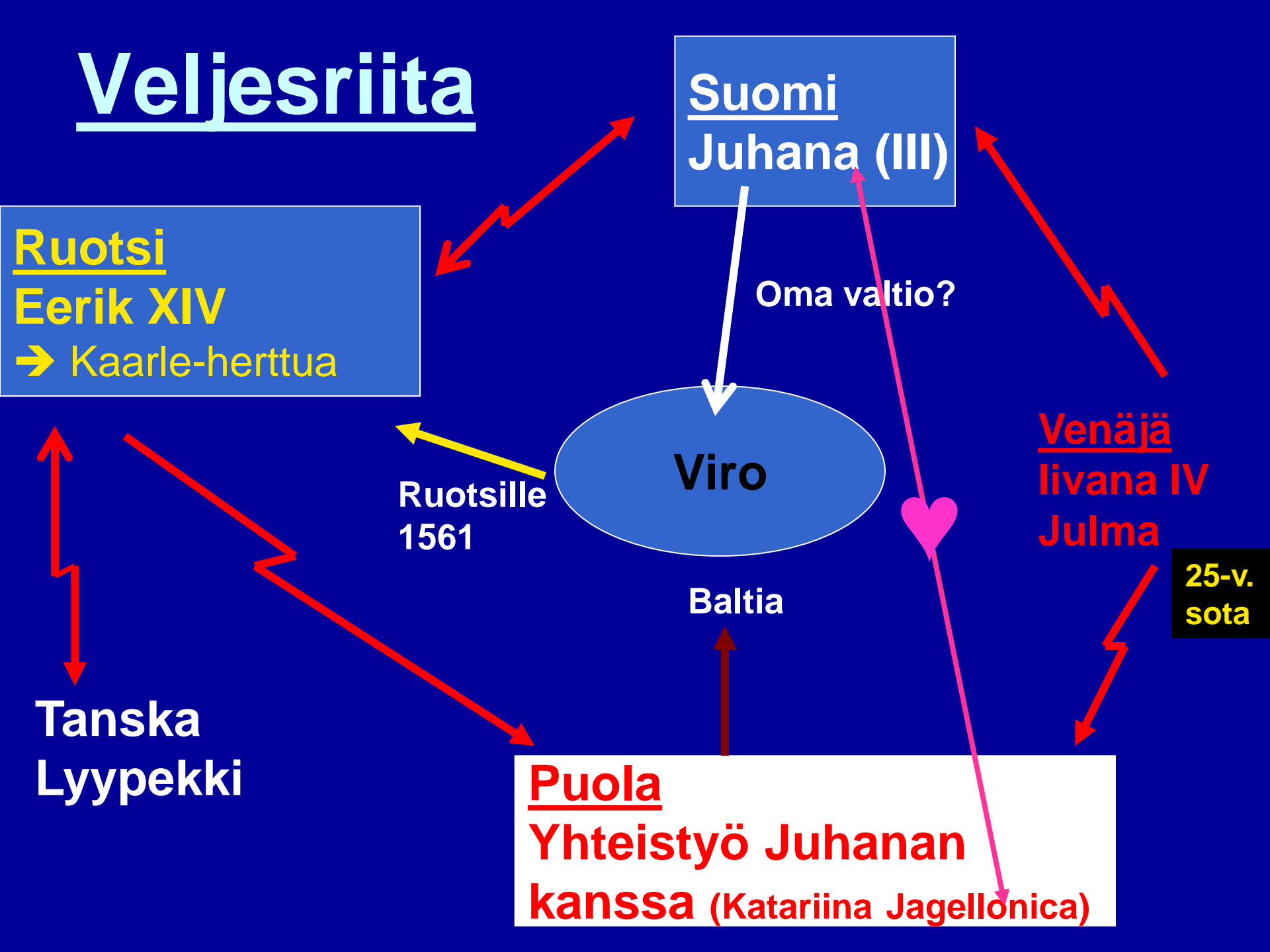
Venäjä
Iivana IV
Julma

25-v.
sota

Baltia

Tanska
Lyypekki

Puola
Yhteistyö Juhanan
kanssa (Katariina Jagellonica)

Kamppailu Ruotsin kruunusta

Sisäiset valtataistelut raastoivat Ruotsia 1500-luvun jälkipuoliskolla.

- **Kustaa Vaasa teki Ruotsista perinnöllisen monarkian.**
- **Eerik XIV peri isänsä kruunun.**
- **Nuoremmat pojat saivat herttuakunnat.**
- **Juhana sai herttuakunnakseen Suomen.**
- **Eerik XIV epäonnistui hallitsijana.**
- **Nuoremmat veljet vehkeilivät häntä vastaan = SISÄLLISSOTA**

Tehtävä 1

a) Miksi veljekset Eerik ja Juhana taistelivat vallasta?

- Molemmat veljekset olivat vallanhaluisia.
 - Eerik peri kruunun, mutta Juhanan oli vaikea alistua hänen valtaansa.
 - Juhana oli tottunut hallitsemassaan Suomen herttuakunnassa itsenäiseen vallankäyttöön.
 - Eerik sai ajettua läpi rajoituksia veljiensä johtamien herttuakuntien itsehallintoon.
- **Välirikko!**

Perintökuninkuus oli uusi asia, eikä vakiintuneita tapoja vielä ollut.

Tehtävä 1. b) Millä tavalla valtataistelua käytiin?

- **Eerik pyrki rajoittamaan veljiensä vallankäyttöä.**
 - **Koska Juhana ei tahtonut alistua, Eerik antoi vangita Juhanan.**
- **Eerik syytti Juhanaa maanpetoksesta, koska Juhana oli yhteyksiä Puolaan vaimonsa kautta.**
 - **Juhana tuomittiin kuolemaan, mutta armahdettiin. Hänet vietiin vangiksi Tukholmaan.**
- **Eerikin mielenterveyden horjuttua kuninkaan ja aatelin välit huononivat.**
 - **Eerik epäili joidenkin aatelisten salaliittoa, ja nämä murhattiin.**
 - **Ylhäisaateli kimpaantui, sai tarpeekseen ja nousi vastarintaan. Se onnistui vapauttamaan Juhanan vankeudesta.**
 - **Viimeinen pisara oli Sture-murhat Eerikin avioituminen aatelittoman Kaarina Maununtytären kanssa.**
- **Aateli pakotti Eerikin luopumaan kruunusta ja vangitsi sekä Eerikin että Kaarinan.**
- **Aateli tuki Juhanaa, joka julistettiin kuninkaaksi.**

Tehtävä 1

c) Miten valtataistelu vaikutti Suomeen?

- **Juhana hallitsi hyvin itsenäisesti herttuakuntaansa Suomessa, josta kehittyi valtio valtiossa.**
- **Turun linnassa vietettiin renessanssielämää.**
- **Kaikki tämä loppui, kun Eerik vangitutti Juhanan. Turun renessanssihovin aika päättyi lyhyeen.**
- **Eerikin läpiajamat rajoitukset herttuakuntien itsehallintoon kavensivat luonnollisesti Suomen herttuakunnan asemaa.**
- **Suomen alue oli taas käytännössä yksi lääni Ruotsin valtakunnassa.**

Eerikin kukistuminen

- **Eerikin vastustus nousee**
 - huono talous
 - ankara oikeudenkäyttö
 - mielenvikaisuus (Sture-murhat)
 - Kaarina Maununtytär

→ Eerik XIV kukistettiin ja myrkytettiin lopulta

Vanhemmat olivat suomalaiset, vaikka syntyisin Uplannista. Isä Måns oli jalkaväen sotilas eli nihti. Äiti Ingrid oli syntyisin talonpoikaissäädystä, ja hänen kerrotaan kuolleen Kaarinan ollessa pieni.

Eerik kohtasi Kaarinan Tukholman torilla pähkinöitä myymässä. Eerik hurmaantui kauniiseen 14-vuotiaaseen Kaarinaan. Kaarina oli tulevaa miestään Eerik XIV:ttä 17 vuotta nuorempi. Ollessaan vasta 15-vuotias, Kaarina synnytti ensimmäisen lapsensa.

Juhana III (kuninkaana 1568-1592)

- **Toi renessanssin Suomeen**
 - **Sota Ruotsin ja Venäjän välillä 1570-1595**
 - **Rajariidat ja henkilökohtaiset kaunat livana IV kanssa**
 - **Täyssinän rauha → Ruotsille lisää alueita**
 - **Punainen kirja = messu- ja liturgiakirja (katolilaisuutta kohti)**
 - **Linnojen ym. rakennusten kunnostus/rakentaminen**
- **Sotien rasitukset ja hävitykset autioittivat ja köyhdyttivät.**

Renessanssi Suomeen

NUIJASOTA 1596-1597

Syyt:

- 1. Talonpoikien linnaleirirasitus ja verot.**
- 2. Valtataistelu Juhanan pojan Sigismundin ja Juhanan veljen Kaarlen kanssa.**
- 3. Suomen käskynhaltijan Klaus Flemingin uskollisuus Sigismundille (laillisesti kruunatulle kuninkaalle).**

NUIJASOTA 1596-1597

TAUSTAA:

- Älvsborgin linnan lunastamisesta säädetty vero (10%)
- 25-vuotisen sodan rasitukset ja niiden jatkuminen - linnaleirit
- Kiista Ruotsin hallitsemisesta sekä Kaarle-herttuan ja Klaus Flemingin riita
- Aateliston omavaltaisuudet

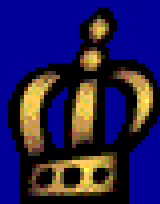
Nuijasodan tausta

→ Juhana III kuoli 1592

- Pohjanmaan talonpojat**
- linnaleirit
 - raskaat verot
 - aatelin omavaltaisuus

Kaarle

Valtionhoitajaksi 1597
→ **Kaarle IX 1604**

Fleming

Sigismund

Venäjä

- livana Julma kuoli
- Boris Godunov
 - Romanovit

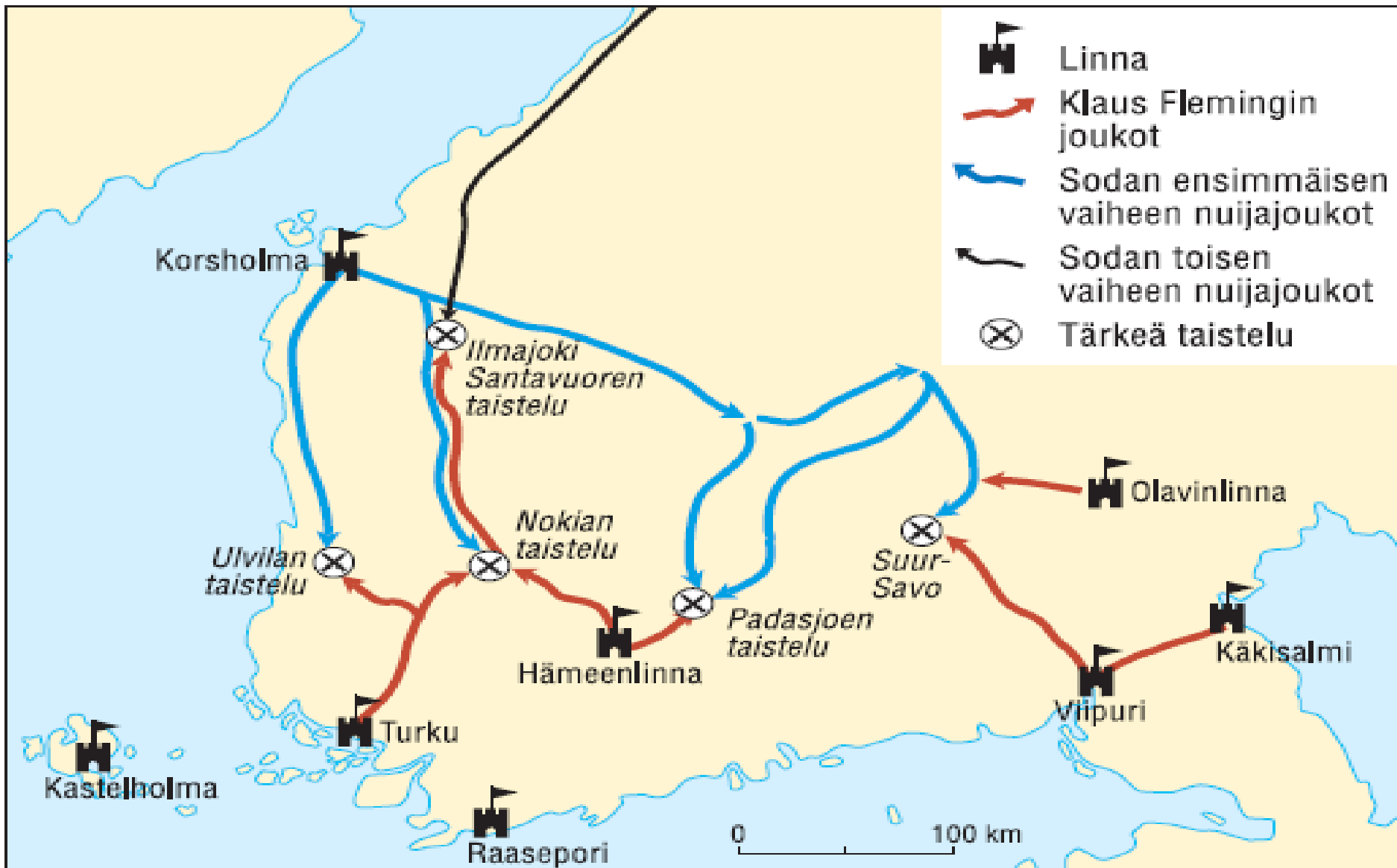
SOTA

- 1596-luvulla kansannousuja Pohjanmaalla
- Myöhemmin Savossa
- Kaarle-herttuan avoin tuki Pohjanmaan talollisille Flemingiä vastaan → Jaakko Ilkka johtoon
- Hyökkäys kohti Turkua, tappio
- Fleming lyö nuijamiehet lopulta Pohjanmaalla

Nuijasota

EDITA

NUIJASOTA 1596-1597

Vaikutus:

- **Suomesta valtataistelun näyttämö.**
 - Kaarle-herttua ei enää luottanut suomalaisiin, vaan piti koko Suomen aluetta epäilyttävänä.
- **Suomi kiinteämmin Ruotsiin.**
 - hallinto ruotsalaisille
 - verorasitukset ja sotaväen lisääntyminen
 - baltialaista aatelia Suomeen
- **Talonpoikia kuoli yhteensä n. 3 000.**

Tehtävä 5. b) Millä tavalla nuijasodan tulkinnat ovat esimerkkejä historiapolitiikasta?

Historiapolitiikka tarkoittaa historian tarkoituksellista käyttöä poliittisten päämäärien ajamiseksi.

- **Nuijasodan tulkinnat ovat olleet oman aikansa pyrkimysten heijastumia, jolloin niissä on nähty niitä asioita, joita sillä hetkellä on haluttu ajaa tai korostaa.**
- **Esimerkiksi Renvall kirjoitti tulkintansa, kun Suomi oli nuori itsenäinen tasavalta, ja hän pyrki liittämään nuijasotaan suomalais-kansallisia tavoitteita ja korostamaan Suomen itsenäisiä pyrkimyksiä ja puolustuksellisia tarpeita Venäjän muodostamaa uhkaa vastaan.**

KAARLE-HERTTUASTA KAARLE IX

- **Nimittää itsensä kuninkaaksi 1604**
(kruunajaiset 1607)
- **Suomi kiinteämmin Ruotsiin**
 - **hallinto ruotsalaisille**
 - **verorasitukset ja sotaväen lisääntyminen**
 - **baltialaista aatelia Suomeen**

Ruotsin kuninkaat ja hallinto 1523-1718

Veljesriitojen aika
Suurvallan rakennusaika
Kohti absolutismia

Kustaa Vaasa (1523-1560)

- uskonpuhdistuksen levittäminen
- hallinnon uudistaminen

Eerik XIV (1560-1568)

- valloitusotia
- riidat ylhäisöaatelin kanssa
- mielenvikaisuus

Juhana III (1568-1592)

- Suomen herttua
- katolilaisuussunntaus
- naimisiin Katariina Jagellonican kanssa

Sigismund (1592-1600)

- katolinen
- myös Puolan kuningas
- Klaus Fleming kannattajana

Kaarle IX (1604-1611)

- lupaukset suomalaisille talonpojille => nuijasota
- otti vallan voimalla

Kaarle IX (1604-1611)

- valloitusotia

Kustaa II Adolf (1611-1632)

- soturikuningas
- säätyjen vallan vahvistanut
valtiopäiväjärjestys 1617

Holhoojahallitus (1632-1644)

- Axel Oxenstierna

Kristiina (1644-1654)

- aatelisten vallan kasvu
- Westfalenin rauha
- luopui kruunusta

Kaarle X Kustaa(1654-1660)

- sodat Puolaa ja Tanskaa vastaan
- kaksivuotinen sota Venäjää vastaan
- neljännesreduktio
- käytännössä aatelisto maksoi veroina

Kaarle XI (1672-1697)

- suurreduktio: 80% aatelisten maista kruunulle
- aatelistosta virkamiehistöä
- talonpoikien asema valtiopäivillä paranee
- absolutismin aika